

BARBARA BARAŃSKA-MALINOWSKA

Biblioteka Główna Politechniki Częstochowskiej

IWONA SÓJKOWSKA

Biblioteka Politechniki Łódzkiej

Czy połączenie promocji z dydaktyką to dobry sposób na zainteresowanie czytelników biblioteką?

Dydaktyka to ważny element działalności biblioteki naukowej. Przygotowuje czytelników do umiejętnego korzystania z jej zbiorów i usług. Jednakże współcześnie coraz większe znaczenie zyskuje promocja biblioteki. Zróżnicowane formy promocji połączone z dydaktyką stają się atrakcyjniejsze niż tradycyjne zajęcia biblioteczne. Połączenie promocji z dydaktyką, poprzez wypracowanie oraz dobre rozreklamowanie modelu dobrowolnych szkoleń i konsultacji dla czytelników to wyjście naprzeciw oczekiwaniom środowiska oraz spełnienie realnych możliwości kształcenia w zakresie ściśle określonej specjalizacji. Artykuł przedstawia różne formy dydaktyki i promocji realizowane w polskich i zagranicznych bibliotekach. Autorki podejmują próbę scharakteryzowania wpływu działań promocyjnych na kształt dydaktyki oraz odnalezienia wspólnej płaszczyzny dla obu form, których celem jest zainteresowanie czytelników biblioteką.

Wprowadzenie

Polskie prawodawstwo regulujące kwestie działalności bibliotek naukowych od początku zakładało, że biblioteki te realizować będą funkcje dydaktyczno-naukowe. Przez wiele lat, dodać należy – z różnym skutkiem, realizowano zadania dydaktyczne ukierunkowane na studentów i doktorantów uczelni. Ich celem było przede wszystkim zapoznanie czytelników z katalogiem, księgozbiorem oraz zasobami informacyjnymi dostępnymi w macierzystej ksiąźnicy. Obserwując obecne zmiany w środowisku naukowym zauważyć można, iż dotychczasowa działalność dydaktyczna jest niewystarczająca, a także nieatrakcyjna dla użytkowników.

Świadomość przeobrażeń charakterystycznych dla społeczeństwa informacyjnego wskazuje bibliotekom nowe formy działalności dydaktycznej, która coraz częściej opiera się na najnowszych teoriach w dziedzinie marketingu. Odnalezienie wspólnych zależności pomiędzy dydaktyką i promocją może poprawić jakość usług nowoczesnej biblioteki.

W celu ustalenia oferty dydaktycznej i promocyjnej zdecydowano o przeprowadzeniu badań ankietowych w polskich bibliotekach naukowych. Kwestionariusz składał się z sześciu pytań, które dotyczyły kolejno:

- rodzajów zajęć dydaktycznych prowadzonych przez bibliotekarzy,
- form prowadzonych zajęć,
- form promocji zasobów i usług biblioteki,
- form komunikowania się z użytkownikiem,
- nazewnictwa zajęć bibliotecznych,
- włączenia dydaktyki bibliotecznej do programów studiów i objęcia ich oceną zgodną z Europejskim Systemem Punktów Kredytowych.

Uzyskane odpowiedzi pozwoliły ustalić, jakie działania dydaktyczne i promocyjne realizowane są w polskich bibliotekach.

Ankiety rozesłano do 40 bibliotek akademickich – uniwersytetów i politechnik uzyskując 23 odpowiedzi, które stanowiły stu procentową wartość poddaną analizie. Dodatkowo informacje weryfikowane były w oparciu o dane zawarte na stronach internetowych tych księżnic. Ponadto przejrzano serwisy WWW zagranicznych bibliotek naukowych¹.

Dydaktyka w bibliotekach szkół wyższych

Badania ankietowe potwierdziły, że biblioteki akademickie wywiązują się z ustawowego obowiązku prowadzenia działalności dydaktycznej. Wszystkie spośród badanych księżnic organizują zajęcia dydaktyczne, adresowane do różnych grup użytkowników. Spośród najczęściej realizowanych szkoleń wyodrębnić można następujące ich rodzaje:

- przysposobienie biblioteczne dla studentów pierwszego roku,
- seminaria z zakresu informacji naukowej dla dyplomantów i doktorantów,
- lekcje biblioteczne dla młodzieży ponadgimnazjalnej oraz uczniów szkół gimnazjalnych,
- szkolenia dla pracowników uczelni,
- szkolenia dla bibliotekarzy,
- szkolenia dla studentów bibliotekoznawstwa i informacji naukowej,
- szkolenia dla innych grup użytkowników.

Zajęcia organizowane dla studentów pierwszego roku stanowią najpopularniejszą formę dydaktyki bibliotecznej ukierunkowanej na środowisko macierzystej uczelni. Realizuje je 19 badanych bibliotek (ok. 83%). W większości z nich mają one charakter obligatoryjny, a uczestnictwo potwierdzane jest wpisem do indeksu. Podczas zajęć studenci zapoznawani są z biblioteką, jej strukturą, zbiorami i katalogami. Jednak z doświadczenia bibliotekarzy-praktyków wynika, iż nie jest możliwe przekazanie wszystkich informacji podczas pojedynczych zajęć, a tym samym utrwalenie ich.

Na szczególne zainteresowanie zasługuje inicjatywa Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu², która rozszerzyła zasięg oddziaływania organizowanych szkoleń, wykraczając poza środowisko akademickie i organizując przysposobienie biblioteczno-informacyjne dla studentów wyższych szkół niepublicznych. Pomysł ciekawy, zważywszy,

¹ Badania ankietowe oraz analizę stron WWW przeprowadzono w okresie od marca do maja 2008 r.

² *Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu* [online] [dostęp 20.06.2008]. Dostępny w Internecie: <http://www.bu.uni.wroc.pl/>.

iż ci studenci często nie mają dostępu do dobrze wyposażonej biblioteki akademickiej. Choć w zbiorach znajdują się cenne, nowe wydawnictwa, często brakuje literatury uzupełniającej, nie mówiąc już o licencjonowanych źródłach elektronicznych. Społeczność akademicka szkół niepublicznych korzysta z księgozbiorów bibliotek uczelni państwowych, a zajęcia realizowane przez Bibliotekę Uniwersytecką we Wrocławiu z pewnością podnoszą efektywność zdobywania informacji.

Spośród innych interesujących pomysłów warto przybliżyć inicjatywę Biblioteki Głównej Politechniki Częstochowskiej³ przeprowadzającej, po wcześniejszym uzgodnieniu, przysposobienie biblioteczne dla studentów pierwszego roku studiów niestacjonarnych. Szkolenia cieszą się dużym zainteresowaniem, gdyż kontakt z biblioteką dla studentów na co dzień pracujących zawodowo, to poznawanie zbiorów i zasobów wiedzy oraz zasad korzystania z nich niemal od podstaw. Zajęcia dydaktyczne dla studentów zaocznych odbywają się w weekendy i są dostosowane do planu zajęć i oczekiwań tej grupy czytelników. Zainteresowanie zajęciami pokazuje, że są one potrzebne i należałoby rozważyć czy nie wprowadzić ich jako obowiązkowych dla wszystkich studentów studiów niestacjonarnych pierwszego roku.

Seminaria dla dyplomantów i doktorantów prowadzone są w 16 placówkach (ok. 70%). Mimo, iż nie są obowiązkowe udział bibliotek realizujących ten rodzaj zajęć pozwala wnioskować, że jest zapotrzebowanie na taką formę i treść dydaktyki bibliotecznej. SeminaRIA przygotowywane są dla zainteresowanych grup, a treści przekazywane słuchaczom dostosowane do obszarów badawczych, którymi aktualnie się zajmują. Podczas zajęć duży nacisk położony jest na kształtowanie umiejętności posługiwania się elektronicznymi źródłami informacji i selekcją wyszukanych danych.

W bibliotekach, szczególnie uniwersyteckich odbywają się także lekcje biblioteczne przewidziane w programie nauczania dla uczniów gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych. Ich celem jest zapoznanie uczniów, korzystających głównie z bibliotek szkolnych i publicznych, z dużą biblioteką naukową i możliwościami poszerzania swojej wiedzy i zainteresowań w oparciu o literaturę naukową. Dla młodzieży ponadgimnazjalnej zajęcia organizuje 15 badanych bibliotek (ok. 65%), a dla uczniów gimnazjów jedynie 4 (ok. 17%).

Ciekawą inwencję wykazuje Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu⁴ przygotowując specjalne zajęcia dla maturzystów. Organizowane są one na zamówienie i zawierają wcześniej uzgodnione treści związane z wyszukiwaniem literatury do prac maturalnych.

Podobną propozycję zajęć dla maturzystów ze szkół średnich o profilu technicznym realizuje Biblioteka Główna Politechniki Częstochowskiej. Zajęcia odbywają się w bibliotece, na życzenie i w terminie uzgodnionym wcześniej z nauczycielami. Uczniowie zapoznawani są podczas zajęć z zasobami biblioteki i zasadami ich udostępniania ze

³ *Biblioteka Główna Politechniki Częstochowskiej* [online] [dostęp 20.06.2008]. Dostępny w Internecie: <http://www.bg.pcz.czyst.pl/start.htm>.

⁴ *Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu* [online] [dostęp 20.06.2008]. Dostępny w Internecie: <http://www.bu.uni.torun.pl/>.

szczególным uwzględnieniem korzystania z polskich norm, norm branżowych, międzynarodowych norm ISO oraz opisów patentowych. Kilkuletnia współpraca ze szkołami pokazuje, że zajęcia każdego roku cieszą się zainteresowaniem i są dla młodzieży pomocne przy gromadzeniu literatury niezbędnej do pisania prac dyplomowych. Tym bardziej, że uczniowie piszący prace dyplomowe mają obowiązek odwołania się do literatury fachowej i norm.

Szkolenia dla pracowników naukowo-dydaktycznych uczelni należą do rzadkości. Okazjonalnie organizuje je zaledwie 10 bibliotek uczelnianych (ok. 43%). Z obserwacji bibliotekarzy wynika, iż istnieje potrzeba przygotowywania takich spotkań. Jednakże forma typowych szkoleń nie jest odpowiednia dla tej grupy czytelników. Dlatego coraz częściej zastępowane są spotkaniami o charakterze promocyjnym, co zostanie omówione w dalszej części referatu.

Modna w ostatnim czasie edukacja permanentna sprzyja organizowaniu szkoleń dla samych bibliotekarzy, niezależnie od tego czy pracują oni w danej instytucji, czy w innych placówkach. Zakres zajęć jest bardzo szeroki. Poczynając od wewnętrznych szkoleń związanych z rozwojem źródeł informacji i nowych technologii, poprzez ogólnobiblioteczne seminaria dla wszystkich pracowników czy obowiązkowe staże dla bibliotekarzy przygotowujących się do awansu zawodowego, a skończywszy na seminariach dla nauczycieli-bibliotekarzy, a także pracowników bibliotek publicznych. Spotkania dydaktyczne dla bibliotekarzy organizuje 13 respondentów (ok. 57%).

Jako przykład warto podać ogólnobiblioteczne seminaria organizowane od kilku lat w Bibliotece Politechniki Łódzkiej⁵ dla wszystkich jej pracowników. Podczas spotkań każdy z oddziałów przekazuje informacje o nowych inicjatywach, które pojawiły się w ostatnim roku w działalności każdej z agend. Dzięki seminarium, nawet w dużej bibliotece uczelnianej, możliwe jest poznanie całokształtu realizacji procesów bibliotecznych. Ponadto okresowo (w zależności od potrzeb – nawet kilka razy w roku) prowadzone są wewnętrzne szkolenia obejmujące użytkowanie sprzętu komputerowego, systemów elektronicznych oraz nowego oprogramowania.

Praktyki dla studentów bibliotekoznawstwa i informacji naukowej odbywają się niemal we wszystkich badanych bibliotekach, w sumie w 21 instytucjach (ok. 91%). Dobre przygotowanie przyszłych pracowników jest obecnie wymogiem czasów. Teoretyczne kształcenie musi zostać podparte wiedzą praktyczną zdobytą w różnych typach bibliotek, dlatego katedry i instytuty kształcące bibliotekarzy chętnie współpracują z bibliotekami naukowymi, gwarantując swoim studentom odbycie rzetelnej praktyki zawodowej.

Z zajęć bibliotecznych korzystają także inne grupy czytelników, np. pracownicy instytutów naukowo-badawczych, nauczyciele. Organizuje je 16 bibliotek (ok. 70%).

O atrakcyjności oferty dydaktycznej w dużej mierze świadczą odpowiednio dobrane i elastyczne formy zajęć. Spośród nich wymienić należy szkolenia o charakterze:

- grupowym, prowadzone w bibliotece,
- grupowym, prowadzone na wydziałach uczelni,

⁵ *Biblioteka Politechniki Łódzkiej* [online] [dostęp 20.06.2008]. Dostępny w Internecie: <http://bg.p.lodz.pl>.

- indywidualnym, prowadzone w bibliotece,
- indywidualnym, prowadzone na wydziałach uczelni,
- indywidualnym, prowadzone za pośrednictwem Internetu.

Najpopularniejsze są zajęcia grupowe organizowane na terenie biblioteki. Z takiej formy korzysta 100% respondentów. Z oczywistych względów są one najwygodniejsze dla prelegentów, gdyż podręczny warsztat informacyjny znajduje się „w zasięgu ręki”. Na miejscu można zapoznać się z katalogami kartkowymi (elektroniczne dostępne są z każdego miejsca), układem zbiorów w wolnym dostępie, poznać usytuowanie poszczególnych agend i warunki korzystania z nich. Jednakże warto zwrócić uwagę, że największa grupa szkolonych użytkowników – studenci pierwszego roku niechętnie przychodzą na obowiązkowe zajęcia do biblioteki. Dlatego część bibliotek dodatkowo realizuje zajęcia na wydziałach, posiłkując się bibliotekami wydziałowymi. Tak jest w 15 placówkach (ok. 65%).

Indywidualne zajęcia dla wszystkich rodzajów użytkowników realizuje 21 bibliotek (ok. 91%). Mają one charakter instruktażu każdorazowo dostosowanego do oczekiwań czytelnika. Ich celem jest przygotowanie do sprawnego korzystania z interesujących daną osobę zasobów biblioteki oraz źródeł informacji. Niekiedy ograniczają się do krótkiej prezentacji możliwości wyszukiwania w katalogu, serwisach elektronicznych bądź użytkowania wybranych aplikacji komputerowych np. Power Point’a czy AutoCad’a.

Szkolenia internetowe ukierunkowane na indywidualnego czytelnika należą w bibliotekach uczelnianych wciąż do rzadkości. W swojej ofercie posiada je 6 spośród badanych bibliotek (ok. 26%). Kierowane są przede wszystkim do studentów pierwszego roku oraz użytkowników spoza środowiska macierzystej uczelni, gdyż zawierają podstawowe treści dotyczące organizacji biblioteki i jej zasobów. Przygotowane są w formie prezentacji multimedialnej, do której link znajduje się na domowej stronie WWW biblioteki. Dotychczas kilka bibliotek zdecydowało o zastąpieniu przysposobienia bibliotecznego internetowym szkoleniem, zakończonym testem kompetencji kwalifikującym na podstawie uzyskanego wyniku do zaliczenia zajęć studentom pierwszego roku.

Promocja w bibliotekach uczelnianych

Działalność promocyjna bibliotek podobnie jak dydaktyka przybiera różne formy. Warto zwrócić uwagę, iż zajęcia dydaktyczne, których celem jest przygotowanie uczestników do umiejętnego wykorzystania potencjału wiedzy zgromadzonej w bibliotece, w globalnej sieci Internet a także przygotowania bibliotekarzy i studentów bibliotekoznawstwa do efektywnej pracy zawodowej są również formą promocji biblioteki i jej zasobów.

Promocja najczęściej uzupełnia działalność dydaktyczną i ukierunkowana jest na wszystkich użytkowników, choć jej oddziaływanie najbardziej widoczne jest w stosunku do grup, do których nie sprawdziły się typowe zajęcia dydaktyczne. Należą do nich pracownicy naukowo-dydaktyczni, bibliotekarze i użytkownicy spoza środowiska akademickiego. Spośród form promocji działalności bibliotecznej w bibliotekach akademickich najczęściej realizowane są:

- spotkania promocyjne organizowane przez bibliotekarzy dla pracowników dydaktyczno-naukowych uczelni,
- spotkania promocyjne dla środowiska akademickiego współorganizowane z firmami oferującymi produkty i usługi biblioteczne,
- wystawy nowych nabytków, literatury z określonych dziedzin, polskich i zagranicznych nowości wydawniczych,
- inne wystawy niezwiązane bezpośrednio z działalnością biblioteki, ale odbywające się na jej terenie, adresowane do wszystkich grup użytkowników,
- wycieczki po bibliotece dla zainteresowanych użytkowników, najczęściej spoza środowiska akademickiego,
- multimedialne prezentacje poświęcone bibliotece, przewodniki po bibliotece zamieszczone na WWW,
- reklama radiowa, prasowa, telewizyjna, ogłoszenia, reportaże,
- publikowanie w bibliotece cyfrowej dorobku naukowego i piśmienniczego pracowników uczelni,
- włączanie się bibliotek w ważne wydarzenia społeczności lokalnej⁶.

Spotkania promocyjne dla pracowników uczelni realizowane są w 12 bibliotekach (ok. 52%). Doskonałym przykładem może być Biblioteka Politechniki Łódzkiej, która na poszczególnych wydziałach organizuje prelekcje poświęcone źródłom elektronicznym. Podczas spotkań prezentowane są licencjonowane zasoby elektroniczne ogólnodostępne oraz specjalistyczne adresowane dla wybranego wydziału. Bibliotekarze zachęcają do korzystania z nich, przedstawiając sposoby wyszukiwania, możliwości archiwizacji interesujących treści oraz opcje selektywnej dystrybucji informacji.

Świadomość potencjału informacyjnego biblioteki wśród pracowników dydaktyczno-naukowych uczelni nie jest zadowalająca. Korzystają oni najczęściej z jednego poznanego wcześniej źródła elektronicznego. Podczas spotkań promocyjnych rozszerzają swoją wiedzę o elektronicznych serwisach rejestrujących publikacje z całego świata, z których mogliby korzystać w codziennej pracy naukowo-badawczej i dydaktycznej. Z obserwacji wynika, iż spotkania z pracownikami wpływają na poprawę statystyk wykorzystania źródeł, szczególnie tych, które zostały nabyte w ostatnim czasie.

Również Biblioteka Politechniki Krakowskiej⁷ realizuje ciekawy projekt promocji, organizując prezentacje warsztatu informacyjnego na posiedzeniach Senatu Uczelni, podczas Rad Wydziałów i seminariów instytutowych.

Inną formą promocji są spotkania odbywające się w bibliotece i organizowane przez firmy oferujące produkty i usługi biblioteczne. Uczestniczą w nich przede wszystkim pracownicy i doktoranci uczelni, ale także bibliotekarze z macierzystej ksiąźnicy oraz innych bibliotek naukowych, a niekiedy pracownicy instytutów naukowo-badawczych. Takie spo-

⁶ Budkiewicz E., Mroczek R.: Marketingowa rola wystaw – bibliotekarstwo aktywne, *Bibliotekarz* 1995 nr 11, s. 11.

⁷ *Biblioteka Politechniki Krakowskiej* [online] [dostęp 20.06.2008]. Dostępny w Internecie: <http://www.biblos.pk.edu.pl/>.

tkania odbywają się w 22 bibliotekach (ok. 96%). Celem spotkań jest zapoznanie uczestników z jednym wybranym produktem. Prelegenci przeprowadzają szczegółowy instruktaż przybliżający funkcje i możliwości wyszukiwawcze wybranego źródła informacji.

Wystawy nowych nabytków popularyzują zbiory literatury drukowanej. Organizowane są systematycznie na terenie bibliotek, w Internecie, a także rozsyłane w postaci wykazów do jednostek organizacyjnych uczelni. Inną formą są wystawy polskich i zagranicznych nowości wydawniczych, przygotowywane wspólnie z wydawcami. Podczas wystaw zbierane są dezyderaty od czytelników, które stanowią podstawę zakupu szczególnie dla drogiej literatury zagranicznej. Z tego rodzaju promocji korzysta 17 respondentów (ok. 74%).

Ponadto na terenie bibliotek odbywają się inne wystawy, niezwiązane bezpośrednio z działalnością biblioteczną. Prezentują historię wybranych dziedzin wiedzy czy regionu. Przedstawiają dorobek publikacyjny znanych osobowości. Gromadzą eksponaty w postaci prac studentów. Ponadto są wynikiem uczestnictwa w ogólnopolskich akcjach promowania nauki czy czytelnictwa. W Bibliotece Politechniki Łódzkiej obok prac plastycznych studentów uczelni (rzeźba, malarstwo, grafika itp.), w listopadzie 2007 r. zorganizowano wystawę „Przylapani na czytaniu”, a lutym bieżącego roku miała miejsce wystawa fotografii autorstwa Piotra Pustelnika pt.: „Moje podróże”. Działalność wystawienniczą jako formę promocji biblioteki stosuje 15 badanych placówek (ok. 65%).

Niektóre biblioteki akademickie czynnie włączają się w coroczny Festiwal Nauki, Techniki i Sztuki. Bezpośrednie spotkania z rzeczywistymi i potencjalnymi czytelnikami stwarzają warunki do zaakcentowania istnienia biblioteki i znaczenia świadczonych przez nią usług. Udział bibliotek w festiwalu staje się niezastąpionym elementem budowania ich rangi zarówno w środowisku akademickim, jak i poza nim.

Wycieczki po bibliotece, których uczestnikami są uczniowie, nauczyciele, bibliotekarze a także pracownicy naukowcy spoza środowiska uczelni oraz członkowie Komisji Akredytacyjnych odwiedzających uczelnię, organizują 22 instytucje (ok. 96%).

Multimedialne prezentacje po bibliotece umieszczone na stronie WWW, a także wszelkiego rodzaju drukowane materiały promocyjne przygotowywane są w 17 bibliotekach (ok. 74%). Spośród nich najpopularniejsze są ulotki reklamowe, zaproszenia rozdawane studentom wraz z indeksami, broszury informacyjne, zakładki do książek, a w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie⁸ także pocztówki, katalogi wystaw oraz płyty CD-ROM zawierające treści promujące bibliotekę i jej zasoby.

Biblioteki akademickie promują się także w mediach. Są to jednak działania sporadyczne. Ograniczone środki finansowe a także niedochodowy charakter instytucji non-profit nie sprzyjają podejmowaniu inicjatyw typowo reklamowych. Jednakże niekiedy media masowe – prasa, radio, telewizja same występują z propozycją neodpłatnego przygotowania i upowszechnienia materiału informacyjnego o bibliotekach, jako instytucjach wspomagających polską naukę i kulturę. Z obserwacji czynionych w ostatnich

⁸ *Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie* [online] [dostęp 20.06.2008]. Dostępny w Internecie: <http://www.buw.uw.edu.pl/>.

latach w regionie łódzkim wynika, iż regionalna prasa drukowała informacje o zmianie godzin otwarcia bibliotek, o ważnych wystawach odbywających się na terenie księżnic i innych znaczących dla czytelnika wydarzeniach. Rzadziej bibliotekami interesują się radio i telewizja. Choć czasami poświęcały one swój czas antenowy, aby przypomnieć o istnieniu i znaczeniu placówek bibliotecznych.

Znaczenie bibliotek cyfrowych o charakterze instytucjonalnym dla dydaktyki i promocji biblioteki akademickiej jest niekwestionowane. Jednakże z uwagi na rozmiar zjawiska, jakim jest tworzenie bibliotek cyfrowych zasługuje ono na odrębne potraktowanie i omówienie w osobnej publikacji. W tym miejscu należy jednak zwrócić uwagę, iż większe biblioteki uczelniane tworzą zbiory cyfrowe umieszczając w nich m.in. materiały naukowe i dydaktyczne wykorzystywane w procesie nauczania, skrypty i podręczniki wydawane przez wydawnictwa uczelniane, prace habilitacyjne, doktorskie i dyplomowe. Promują własne zbiory drukowane zamieniając je na postać cyfrową i udostępniając zainteresowanym czytelnikom za pośrednictwem sieci Internet. Włączają się tym samym w promocję uczelni, zarówno w kraju jak i na świecie poprzez popularyzację potencjału badawczego oraz naukowej twórczości intelektualnej pracowników naukowo-badawczych i dydaktycznych⁹.

Obecnie najnowocześniejszą formą promocji jest udział bibliotek w tzw. Second Life. Jest to kompletny świat dostępny online, do złudzenia przypominający otaczającą rzeczywistość: domy, parki, kina, muzea, sklepy, bary, kluby, biura a także biblioteki, choć nie brak w nim również elementów historycznych czy fantastycznych¹⁰. Ciekawym rozwiązaniem dla bibliotek jest zachowanie realnej przestrzeni architektonicznej. Wyodrębnione pomieszczenia z półkami pełnymi książek czy czasopism, korytarze, windy, schody (...) roztaczają specyficzny urok tradycyjnej biblioteki. Jednak potencjalny czytelnik nie sięga po jakąkolwiek książkę z półki. W tym wirtualnym klimacie, odwzorowującym wszechobecną wiedzę i myśl ludzką gromadzoną w bibliotece ma możliwość czerpania pożądanych treści za pomocą hiperłączy. Może poczuć, że właśnie tu, w internetowej placówce znajdzie to, czego szukał, spotka inne osoby o podobnych zainteresowaniach, uzyska pomoc jakiej oczekuje¹¹.

W Polsce na wykupienie wyspy zdecydowała się dotychczas jedna uczelnia – Uniwersytet im. M. Curie-Skłodowskiej w Lublinie¹². Projekt UMCS, zakłada wykorzystanie wirtualnego świata do uzupełnienia tradycyjnego modelu uczelni w zakresie nauczania, ale też w badaniach naukowych i w życiu akademickim. Również biblioteka

⁹ Roźniakowska M., Margas M.: „eBiPol” – Biblioteka Cyfrowa Politechniki Łódzkiej na tle innych inicjatyw bibliotek cyfrowych w kraju od strony technicznej, formalnej i projektowej, *Biuletyn EBIB* [online] 2006 nr 4 [dostęp 20.06.2008]. Dostępny w Internecie: http://www.ebib.info/2006/74/rozniaowska_margas.php.

¹⁰ Miller M.: Od Library 2.0 do Library 3-D – drugie życie bibliotek, *Biuletyn EBIB* [online] 2008 nr 1 [dostęp 20.06.2008]. Dostępny w Internecie: <http://www.ebib.info/2008/92/a.php?miller>.

¹¹ Matyjaszczyk G.: Miejsce biblioteki w Second Life, nowej wirtualnej rzeczywistości, *Biuletyn EBIB* [online] 2007 nr 7 [dostęp 20.06.2008]. Dostępny w Internecie: <http://www.ebib.info/2007/88/a.php?matyjaszczyk>.

¹² *Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie* [online] [dostęp 20.06.2008]. Dostępny w Internecie: <http://www.umcs.lublin.pl/>.

UMCS może odnaleźć swoje miejsce w Second Life. Może przekształcić się w wirtualne repozytorium, gdzie użytkownicy mogą nie tylko czytać książki, słuchać muzyki czy oglądać filmy lub strony WWW, ale też brać udział w wykładach czy ćwiczeniach online i komunikować się z innymi. Świat trójwymiarowy jest środowiskiem atrakcyjniejszym niż tradycyjne strony WWW, pełne teksty w formacie html lub pdf¹³. Obecnie dostępny jest wirtualny kampus UMCS, w ramach którego poszczególne wydziały zamieściły kursy tematyczne. Dla zarejestrowanych użytkowników udostępnionych jest 46 kursów, a także szkolenie biblioteczne dla studentów I roku „Pierwsze kroki w bibliotece”. Prawdopodobnie, w przyszłości wszyscy będą mogli odwiedzić wirtualną bibliotekę UMCS oraz online skorzystać z usług.

Stosowanie przedstawionych propozycji, możliwości i pomysłów promocji ma w swoim założeniu spowodować wzrost liczby użytkowników biblioteki akademickiej. Studiowanie bowiem to samodzielne zdobywanie wiedzy w oparciu o różne formy zajęć dydaktycznych i dostępny warsztat pracy zorganizowany przez uczelnię¹⁴.

Przedstawiony pakiet działań promocyjnych zapewne nie wyczerpuje pomysłów wdrażanych niemal każdego dnia przez biblioteki, jednakże przedstawia skalę tych działań, zaangażowanie i pomysłowość bibliotekarzy akademickich.

Połączenie promocji z dydaktyką

Innym sposobem zaproszenia użytkowników do biblioteki mogłoby być połączenie promocji z dydaktyką biblioteczną, poprzez wypracowanie oraz dobre rozreklamowanie modelu dobrowolnych szkoleń i konsultacji. W założeniu model dobrowolnych szkoleń i konsultacji odpowiadałby zarówno potrzebom środowiska jak i realnym możliwościom kształcenia w zakresie ściśle określonej specjalizacji. Przekaz wiedzy obejmującej informację naukową i metodologię pracy umysłowej mógłby przybrać formę organizowanych z pewną częstotliwością:

- **Dni otwartych biblioteki** – spotkania przygotowywane dla wszystkich grup użytkowników. Bibliotekarze podczas wykładu połączonego z pokazem zaprezentować mogą księgozbiór podręczny oraz podstawowe czasopisma fachowe. Czytelnicy zapoznając się ze zgromadzonymi w czytelni encyklopediami, słownikami, najważniejszymi podręcznikami akademickimi i opracowaniami monograficznymi uczyliby się wykorzystania ich do teoretycznej analizy i syntezy studiowanych zagadnień. Wizyta w bibliotece będzie także przyczynkiem do poznania różnego typu źródeł informacji dostępnych na miejscu, w bibliotece.
- **Jednorazowych szkoleń z podstaw informacji naukowej** – zajęcia skierowane do studentów starszych roczników, ułatwią poszukiwania bibliograficzne, niezbędne do przygotowania prac dyplomowych (licencjackich lub magisterskich). W trakcie wykładu studenci mogą zapoznać się z możliwościami optymalnego wykorzystania zasobów biblioteki. Pokaz podstawowych polskich i zagranicznych źródeł informacji,

¹³ Miller M., *tamże*.

¹⁴ Nowakowski M., Benicewicz-Miazga A.: Przeczesywanie sieci, *Marketing w Praktyce* 2006 nr 2, s. 25.

dostosowanych do profilu studiów, uzupełnić można informacjami na temat metodyki ich przeszukiwania. Studenci po zapoznaniu się z zasadami sporządzania opisów bibliograficznych samodzielnie mogą wykonać zestawienia bibliograficzne na zadany temat, w oparciu o wyznaczone źródła informacji.

- **Zajęć grupowych lub indywidualnych konsultacji na temat redakcyjnego opracowania pracy naukowej** – zajęcia dla dyplomantów i doktorantów. Szkolenia, obok technicznej budowy pracy, powinny przybliżyć zagadnienie tworzenia przypisów i bibliografii załącznikowej. Bibliotekarze prowadzący szkolenia powinni zwrócić uwagę na różnice między opisami bibliograficznymi różnych typów dokumentów: książki, artykułu, wydawnictwa seryjnego czy źródła elektronicznego. Uczestnicy opanowując zasady redagowania pracy naukowej uświadomią sobie, że dbałość o poprawną stronę warsztatową jest również jednym z elementów wykształcenia akademickiego¹⁵.

Przedstawione powyżej formy zajęć stanowią jedynie ogólnikową propozycję zapoznania czytelników z warsztatem informacyjnym biblioteki.

Celem przerwania złej passy zajęć bibliotecznych należałoby uatrakcyjnić ich treść oraz formę. Na początek konieczna byłaby zmiana nazwy zajęć, które prowadzone przez dziesiątki lat, kojarzą się uczestnikom z nudą. W ankiecie zaproponowano nowe nazewnictwo dla tych zajęć, które spotkało się z uznaniem pracowników bibliotek. Wśród ciekawszych propozycji wymienić należy:

- biblioteczne systemy informacyjne dla studentów (propozycja bibliotekarzy z Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu),
- edukację biblioteczną i multimedialną dla studentów pierwszego roku (propozycja autorów referatu),
- edukację biblioteczno-informacyjną dla studentów pierwszego roku (propozycja bibliotekarzy z Uniwersytetu Wrocławskiego),
- InfoProgram I – usługi biblioteczno-informacyjne dla studentów pierwszego roku (propozycja bibliotekarzy z Politechniki Poznańskiej),
- InfoProgram II – umiejętności informacyjne dla dyplomantów (propozycja bibliotekarzy z Politechniki Poznańskiej),
- InfoProgram III – umiejętności informacyjne w nauce i technice dla doktorantów (propozycja bibliotekarzy z Politechniki Poznańskiej),
- podstawy metodyki pracy naukowej dla dyplomantów i doktorantów (propozycja autorów referatu),
- podstawy informacji naukowej dla dyplomantów i doktorantów (propozycja autorów referatu).

Dydaktyka biblioteczno-informacyjna wymaga podjęcia obowiązkowych działań przez bibliotekarzy z placówek akademickich w całym kraju. Jednym z nich mogłoby być umieszczenie w programie nauczania dla studentów zarówno pierwszego jak i dru-

¹⁵ Barańska-Malinowska B.: Co i jak promować w bibliotece? Referat wygłoszony na Konferencji Naukowej „Zarządzanie marketingowe biblioteką” zorganizowanej przez Bibliotekę Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu, Wydział Zamiejscowy w Chorzowie, w dniach 17-19 października 2007 r.

giego stopnia studiów oraz dla doktorantów obowiązkowych zajęć z podstaw informacji naukowej i zasad pisania prac dyplomowych. Zajęcia te byłyby obowiązkowe i oceniane zgodnie z Europejskim Systemem Punktów Kredytowych ECTS. Taki pomysł został zaproponowany i rozważany na spotkaniu grupy „POLBIT” Bibliotek Uczelni Technicznych, które odbyło w dniach 04-05.03.2008 r. w Bibliotece Politechniki Szczecińskiej. Zdaniem bibliotekarzy obowiązkowe zajęcia pozwoliłyby studentom dobrze poznać zasoby i usługi oferowane przez macierzystą bibliotekę a jednocześnie uzyskać dodatkowe punkty za te przedmioty w ramach ECTS. Wśród ankietowanych za takim rozwiązaniem opowiedziało się w imieniu swoich instytucji 14 bibliotekarzy (ok. 61%).

Inicjatywa organizacji takich zajęć musi wyjść od samych pracowników bibliotek i tak zostać wypromowana w środowisku akademickim aby spotkała się z oczekiwanym zainteresowaniem studentów i władz uczelni. Punktem wyjścia w każdej bibliotece zainteresowanej rozwijaniem funkcji dydaktycznej jest dokładne rozpoznanie i określenie potrzeb oraz możliwości organizacyjnych. Kolejnym krokiem jest przygotowanie programu, który uwzględniałby zarówno kryterium interesu (rok, kierunek, rodzaj studiów) jak i kryterium merytoryczne oraz skuteczność dydaktyczną planowanych zajęć. Materiał, jego zakres oraz metoda prezentacji muszą być tak dobrane, aby służyły studentom do efektywnego wykorzystania określonych umiejętności na zajęciach seminaryjnych, a także w przyszłej pracy zawodowej. Projektodawcy muszą też wziąć pod uwagę opinię władz katedr i instytutów zarówno na temat zawartości programu jak i ram czasowych planowanych zajęć oraz możliwości realizacji w warunkach macierzystej jednostki.

Istotnym zagadnieniem jest opracowanie przez bibliotekę tzw. pakietów dydaktycznych. W oparciu o własne zbiory biblioteka powinna przygotować zestawy informacyjne dla użytkowników, instrukcje, materiały poglądowe (plansze, wzory dokumentów). Opracowania te mogą być wykorzystane (niezależnie od prowadzonych zajęć) w codziennej, indywidualnej pracy dydaktycznej z użytkownikami jako materiały promocyjno-dydaktyczne biblioteki. Realizacja programu powinna przebiegać zgodnie z przyjętymi wcześniej założeniami i harmonogramem zajęć, a ich skuteczność winna być badana pod kątem dalszego doskonalenia przedmiotu i metod nauczania. Sprawdzanie efektów nauczania jest niezwykle istotną wskazówką dla planowania rozwoju procesu dydaktycznego.

Niezbędnym elementem szerszego włączenia się bibliotek w organizację szkoleń informacyjnych jest ich promocja i zachęta do korzystania z oferty dydaktycznej. Studenci powiadamiani poprzez afisze, plakaty, ulotki, komunikaty na tablicach ogłoszeń oraz zachęceni przez bibliotekarzy i wykładowców, dostrzegą korzyści płynące z uczestnictwa w tych zajęciach. Przyjęcie zaproponowanych rozwiązań przez jednostki wydziałowe pozwoli wypełnić niszę w kształceniu użytkowników biblioteki uczelnianej. Doprowadzi jednocześnie do utworzenia stabilnego modelu działalności dydaktyczno-informacyjnej, obejmującego wszystkie biblioteki uczelni. Biblioteka stanie się wówczas jeszcze jedną pracownią wydziałową, która konsekwentnie będzie przyczyniać się do unowocześnienia działalności naukowej i dydaktycznej.

Można przypuszczać, że wysiłek ten przyczyni się do:

- lepszego ukształtowania studenta jako samodzielnego i świadomego użytkownika informacji,
 - wzrostu zapotrzebowania na literaturę już znajdującą się w zbiorach, w tym na czasopiśmie fachowe,
 - optymalnego kształtowania księgozbioru zgodnie z sugestiami czytelników,
 - zacieśnienia współpracy bibliotekarzy z pracownikami naukowo-dydaktycznymi.
- Powyższe działania podniosą rangę biblioteki w społeczności akademickiej, przekształcając ją w „uczącą bibliotekę jutra”.

Formy komunikacji z użytkownikiem

Obok dydaktyki i promocji warto zwrócić uwagę na nowoczesne kanały komunikowania się z użytkownikiem, które podnoszą poziom świadomości istnienia biblioteki oraz usług przez nią realizowanych, a także dają możliwość użytkownikom wyrażenia opinii o bibliotece. Spośród nich na uwagę zasługują:

- poczta elektroniczna,
- komunikator typu gadu-gadu,
- komunikator typu skype,
- forum dyskusyjne,
- lista dyskusyjna,
- blog,
- inne.

Z poczty elektronicznej korzysta 100% bibliotek, umożliwiając tym samym wszystkim czytelnikom kontakt z biblioteką. Pozostałe formy komunikacji są mniej popularne, choć częściowo dostępne w niektórych bibliotekach. Rozwój technologii informatycznych powinien w najbliższym czasie wpłynąć na zwiększenie wykorzystania komunikatorów internetowych umożliwiających dwustronny kontakt w czasie rzeczywistym. Dotychczas z komunikatora typu „gadu-gadu” korzysta 7 instytucji (ok. 30%). Skype’a obsługuje zaledwie jedna spośród analizowanych bibliotek – Biblioteka Główna Wojskowej Akademii Technicznej¹⁶. Forum dyskusyjne dostępne jest dla użytkowników 6 bibliotek (ok. 26%). Lista dyskusyjna prowadzona jest w 5 (ok. 22%), blog podobnie jak Skype w jednej bibliotece – Politechniki Krakowskiej.

Dodatkowo biblioteki uznają za dobrą formę komunikacji formularze typu „Ask a librarian” – „Zapytaj bibliotekarza”, „Zaproponuj książkę”, „Zgłoś swoją sugestię dotyczącą pracy biblioteki” i inne bezpośrednio generowane przez system biblioteczny. Te ostatnie stanowią najczęściej komunikację jednostronną.

Analizując wykorzystanie narzędzi nowoczesnej technologii informatycznej mamy świadomość, iż wiele należy nadrobić, aby dotrzymać tempa cywilizacyjnemu rozwojowi społeczeństwa. Z doświadczenia bibliotekarza wynika, iż nie jest to efektem braku odpowiedniego sprzętu czy umiejętności korzystania z niego, a raczej braku etatowych możli-

¹⁶ *Biblioteka Główna Wojskowej Akademii Technicznej* [online] [dostęp 20.06.2008]. Dostępny w Internecie: <http://www.bg.wat.edu.pl/>.

wości obsługi komunikatorów. Przyglądając się bliżej bibliotekom akademickim, należy uświadomić sobie, że spada liczba użytkowników korzystających na miejscu, na korzyść tych korzystających z zasobów wirtualnie. Zatem może warto powierzyć obowiązki bieżącej obsługi komunikatorów pracownikom związanym z bezpośrednią obsługą czytelnika.

Dydaktyka i promocja w bibliotekach zagranicznych

Doskonałym europejskim przykładem bibliotek, dla których edukacja czytelnicza jest bardzo ważna są biblioteki fińskie. W Finlandii opracowywane są programy rządowe dla bibliotek, których wdrażanie koordynuje Biblioteka Narodowa, pełniąca jednocześnie funkcję Biblioteki Uniwersyteckiej w Helsinkach¹⁷. Biblioteki akademickie są odpowiedzialne za kształtowanie w społeczeństwie umiejętności korzystania z informacji. Jest to obowiązek nałożony przez Ministerstwo Edukacji. Sieć biblioteczna składa się z bibliotek akademickich-naukowych, publicznych i specjalnych. Od 2002 r. wszystkie placówki przystąpiły do sukcesywnego wdrażania zintegrowanego systemu bibliotecznego PIKI, który docelowo ma obowiązywać w całej Finlandii. W 2007 r. system obsługiwał już 22 większe biblioteki naukowe i publiczne. Biblioteka Narodowa nadzoruje wdrażanie jednolitego systemu, tworzy opisy katalogowe, które następnie mogą importować do swoich baz poszczególne biblioteki oraz zajmuje się tworzeniem i nadzorem nad konsorcjami źródeł elektronicznych. Zasoby elektroniczne zakupywane są centralnie w ramach konsorcjum dla wszystkich bibliotek o podobnym profilu np. dla uniwersyteckich, politechnicznych czy publicznych.

Klarowny system bibliotekarstwa naukowego i powszechnego jest najlepszą promocją czytelnictwa, zyskuje akceptację użytkowników, niezależnie od wieku, miejsca zamieszkania, czy statusu społecznego. Biblioteki nie narzekają na brak zainteresowania. Mimo, iż stacjonarnych placówek nie jest zbyt wiele, wypracowały one sposoby dotarcia do czytelnika. Biblioteki publiczne dysponują bibliobusami i internetobusami w ten sposób popularyzując czytelnictwo i dostęp do informacji w miejscach oddalonych od głównej siedziby placówki bibliotecznej.

Równie istotną funkcję pełnią biblioteki akademickie, promowane podczas zajęć przez pracowników naukowo-dydaktycznych. Studenci mają zalecane korzystanie z zasobów biblioteki, a biblioteka ma obowiązek przygotować ich do efektywnego odnajdywania informacji.

Studenci Studiów Informatycznych na Uniwersytecie w Tampere rozpoczynając studia przechodzą tzw. kurs wstępny trwający kilka dni, poświęcony m.in. zagadnieniom biblioteczno-informacyjnym¹⁸. Tegoroczny, zimowy kurs składał się z wykładów zamkniętych w trzech blokach:

- Introduction to the University of Tampere,

¹⁷ *National Library of Finland* [online] [dostęp 20.06.2008]. Dostępny w Internecie: <http://www.national.library.fi/>.

¹⁸ Faculty of Information Sciences University of Tampere [online] [dostęp 20.06.2008]. Dostępny w Internecie: <http://www.uta.fi/tiedekunnat/inf/inenglish.html>.

- Introduction to courses and services offered in English,
- Services to Students.

W okresie studiowania wszystkich obowiązują trzymiesięczne praktyki w bibliotece naukowej.

Wśród studentów innych wydziałów podczas zajęć dydaktycznych kształtuje się umiejętność rozpoznawania potrzeb informacyjnych, wyszukiwania oraz analizy informacji i właściwego ich zastosowania. Zajęcia przewidziane są jako trzykrotne spotkania. Łączą one działalność promocyjną i dydaktyczną. Pierwsze spotkanie dla studentów rozpoczynających naukę ma charakter promocyjno-informacyjny. Celem spotkania jest ogólne przedstawienie biblioteki, omówienie funkcji poszczególnych agend, zapoznanie ze strukturą zbiorów, ich umiejscowieniem, systemem bibliotecznym. Druga część edukacji to dwugodzinne wykłady poświęcone bibliotece i jej roli w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego, w procesie studiowania, zdobywania i przyswajania wiedzy. To także promocja biblioteki jako warsztatu pracy naukowej dla wszystkich studentów. Część trzecia składa się z ośmiogodzinnych ćwiczeń, podczas których studenci zdobywają umiejętności posługiwania się zbiorami drukowanymi oraz źródłami elektronicznymi. W Bibliotece Uniwersytetu w Tampere corocznie w zajęciach uczestniczy około 600-700 studentów. Mają one charakter obligatoryjny i zakończone są elektronicznym testem kompetencji. Materiały do testów znajdują się w elektronicznym serwisie. Zgromadzono tam około 200 pytań wraz z omówieniem, z których 40 losowo wybranych pojawia się podczas testu. Pytania są automatycznie generowane, co oznacza, iż każdy student dostaje inny zestaw. Generalnie podzielone są na cztery bloki tematyczne:

- podstawowe definicje i informacje o bibliotece,
- zagadnienia informacyjne (np. szukasz informacji o historii gier komputerowych jak zbudujesz pytanie?),
- wyszukiwanie informacji w systemie bibliotecznym i źródłach elektronicznych,
- ocena przydatności informacji.

Test jest zaliczony jeżeli czytelnik odpowie poprawnie na 70% pytań. Ten system szkoleń elektronicznych obowiązuje od 2006 r. Podczas pilotażowego testu zaliczyło go jedynie 35% studentów. Pozostali musieli powtórzyć test¹⁹.

Biblioteka Uniwersytetu w Helsinkach jest przykładem księżnicy, która obok tradycyjnych zajęć dla nowych studentów organizuje także inne zajęcia dla szerszej grupy odbiorców. Oferuje szkolenie z wyszukiwania informacji dla studentów piszących prace dyplomowe. Grupy spoza uniwersytetu mogą zamówić takie szkolenie z zakresu nauk behawioralnych. Jednak szkolenie dla tych grup jest odpłatne i wynosi 35 € za godzinę. Natomiast nieodpłatnie biblioteka organizuje grupowe prezentacje, po wcześniejszym uzgodnieniu oraz indywidualne konsultacje w wyszukiwaniu informacji i korzystaniu z zasobów internetowych.

„Library Tutorial” – seminarium biblioteczne przygotowane dla studentów, to ko-

¹⁹ Informacje pochodzą z wykładu wygłoszonego dla polskich bibliotekarzy uczestniczących w studyjnym wyjeździe szkoleniowym do Finlandii zorganizowanym przez CEBID w 2007 r.

lejna propozycja zajęć dydaktycznych biblioteki. Jest to rodzaj otwartego przewodnika dla użytkowników sieci bibliotek Uniwersytetu w Helsinkach. Seminarium ma na celu pomóc studentom, którzy nie znają fińskiego systemu bibliotecznego w wyszukiwaniu informacji i zarządzaniu nimi²⁰.

Również w bibliotekach uczelni amerykańskich realizowane są zajęcia edukacyjne, których cel nie odbiega od celów w polskich czy fińskich bibliotekach.

Jako przykład posłużą Biblioteka Uniwersytetu w Idaho²¹. Szkolenia biblioteczne organizowane są dla studentów, młodzieży szkół średnich, bibliotekarzy, studentów bibliotekoznawstwa i informacji naukowej oraz innych zainteresowanych grup. Nieco inaczej rozłożony jest jednak nacisk na poszczególne treści. Studenci zobowiązani są do uczestniczenia w szkoleniu dotyczącym wydawnictw elektronicznych. Natomiast typowe wyposażenie biblioteczne omawiające strukturę, zbiory i funkcje biblioteki organizowane jest jedynie dla chętnych zarówno ze środowiska uczelni jak i spoza niego. Zajęcia odbywają się zarówno w bibliotece jak i na wydziałach. Mają charakter grupowych lub indywidualnych szkoleń, każdorazowo dostosowywanych do sytuacji, potrzeb i oczekiwań użytkowników. Świadczy to o dużej mobilności i elastyczności amerykańskich bibliotekarzy. Badania postrzegania bibliotek wśród amerykańskich studentów przeprowadzone w 2005 r. potwierdziły ich dużą przydatność. Aż 76% respondentów przyznało, że poszukuje informacji w źródłach elektronicznych korzystając z zasobów biblioteki i konsultując się w tej kwestii z bibliotekarzem. Jedynie 18% użytkowników samodzielnie poszukuje potrzebnych danych wykorzystując w tym celu zasoby internetowe²².

Z kolei Biblioteka Uniwersytetu w Ballarat w Australii oferuje program „Information Literacy” dla pracowników, badaczy i studentów uczelni. Celem programu jest wspieranie pracowników i studentów w procesie zdobywania umiejętności:

- identyfikowania odpowiednich źródeł informacji,
- krytycznego analizowania informacji,
- efektywnego wyszukiwania,
- zarządzania informacją.

Cel jest realizowany czteroetapowo:

- zajęcia „Info-Skills and Information Technology” – dla nowych studentów,
- zajęcia „Course-Integrated Info-Skills” – dla wszystkich poziomów szkolnictwa wyższego,
- program badawczy dla absolwentów studiów,
- akademicki program badawczy²³.

Ciekawą propozycję oprócz tradycyjnych szkoleń dla studentów proponuje Biblio-

²⁰ *University of Helsinki: Library of Behavioural Sciences* [online] [dostęp 20.06.2008]. Dostępny w Internecie: <http://www.helsinki.fi/behav/kirjasto/english/training/index.htm>.

²¹ *University of Idaho Library* [online] [dostęp 20.06.2008]. Dostępny w Internecie: <http://www.lib.uidaho.edu/>.

²² Jankowska A. M.: *Newest trends in American Academic Libraries. W: Invited Lecture at the University College Library in Dublin* [online]. Irlandia, 2007 [dostęp 20.06.2008]. Dostępny w Internecie: http://www.webpages.uidaho.edu/~majanko/my_presentations.html.

²³ *University of Ballarat Library: Information services* [online] [dostęp 20.06.2008]. Dostępny w Internecie: <http://ballarat.edu.au/aasp/is/library/services/training/>.

teka Uniwersytetu w Leeds w Wielkiej Brytanii. Kurs biblioteczny „Wprowadzenie do EndNote” skierowany jest do pracowników i studentów. EndNote to pakiet zarządzania danymi bibliograficznymi, który umożliwia przechowywanie informacji, zarządzanie nimi i tworzenie bibliografii załącznikowej do prac naukowych. Szkolenie to wprowadza do użytkowania najnowszej wersji EndNote i omawia eksport i import danych do EndNote z bibliograficznych baz danych oraz wykorzystanie EndNote połączone z oprogramowaniem MS Word²⁴.

Ciekawe kursy e-learning, e-teaching i wolnego dostępu do wiedzy realizuje także Biblioteka Uniwersytecka w Berlinie²⁵. Przy bibliotece działają dwa centra ZEDAT i CeDiS, które wspomagają jej pracę w zakresie informatycznym. ZEDAT (Die Zentraleinrichtung für Datenverarbeitung) jest jednostką biblioteczną, której celem jest poszerzanie kompetencji informatycznych studentów. ZEDAT współpracujący z biblioteką od 2001 r. zajmuje się organizacją kursów elektronicznych obejmujących uruchamianie kont PROXY dla czytelników, udostępniania zasobów spoza sieci uniwersyteckiej, korzystania z baz danych, a także z obsługi oprogramowania np. Power Point, Linux czy tworzenia stron internetowych w języku HTML. W 2007 r. przeprowadzono 150 kursów. Odbývają się one w specjalnej sali multimedialnej z rzutnikiem i komputerami. Można je zaliczać w ramach studiów. Za uczestnictwo przyznawane są dodatkowe punkty ECTS. W semestrze zimowym, w kursie zorganizowanym przez ZEDAT, uczestniczyło 18 000 studentów. Wszyscy pracownicy informacji naukowej zaangażowani są w organizację e-learningu i kursów multimedialnych.

CeDiS (Center für Digitale Systeme) jest agendą, która szkoli i przygotowuje do obsługi platformy Blackboard służącej do zamieszczania kursów e-learningu w Internecie. W Niemczech pojęcie e-learningu zarezerwowane jest dla kursów umieszczanych przez wykładowców i bibliotekarzy na stronie internetowej. Mogą być one zaliczane online.

Aktualnie największym projektem CeDiS jest sponsorowane przez Federalne Ministerstwo Edukacji i Badań (Bundesministerium für Bildung und Forschung) przedsięwzięcie „FUeL“ (Freie Universität e-learning), którego głównym celem przewidzianym do realizacji w 2008 r. jest umieszczenie 25% wszystkich kursów berlińskiego uniwersytetu na platformie Blackboard²⁶.

Biblioteki zagraniczne realizują zróżnicowane formy dydaktyki i promocji stosując przemyślane i odpowiednio dobrane metody. Często mają one poparcie najbardziej znaczących decydentów w kraju. Tak jest w przypadku Finlandii czy Niemiec, gdzie działalność biblioteczna jest wspierana i monitorowana przez władze rządowe.

²⁴ *University of Leeds: University Library* [online] [dostęp 20.06.2008]. Dostępny w Internecie: <http://www.leeds.ac.uk/library/>.

²⁵ *Freie Universität Berlin* [online] [dostęp 20.06.2008]. Dostępny w Internecie: <http://www.fu-berlin.de/en/index.html>.

²⁶ Dubkowicz Ł.: Wolny dostęp do zbiorów w Bibliotece Wolnego Uniwersytetu w Berlinie. Biblioteka Uniwersytecka w Berlinie - struktura i rozwój, *Biuletyn EBIB* [online] 2008 nr 5 [dostęp 00.07.2008]. Dostępny w Internecie: <http://www.ebib.info/2008/96/>.

Wnioski

Obserwując zmiany zachodzące w bibliotekach akademickich można dostrzec, iż zajęcia dydaktyczne ustępują miejsca działalności promocyjnej połączonej z elementami dydaktyki. Świadczą o tym wyniki badań ankietowych, w których wartości procentowe promocji dorównują wartościom procentowym dydaktyki, a niekiedy nawet je przewyższają. Warto ten kierunek zmian kontynuować. Zamierzeniem autorek nie było uzyskanie jednoznacznej odpowiedzi na tytułowe pytanie, a jedynie określenie kierunku zmian jakie zachodzą w dydaktyce bibliotecznej.

Działania zmierzające do rozszerzenia promocji zbiorów i zasobów w połączeniu z dydaktyką mają wpływ na większe zainteresowanie czytelników biblioteką. Zatem na tytułowe pytanie, jakie autorki referatu postawiły, należy odpowiedzieć twierdząco. Promocja zbiorów i usług biblioteki przygotowana na odpowiednim poziomie merytorycznym, zawierająca nie tylko ogólne informacje, ale instrukcje posługiwania się nimi może mieć znacznie lepszy skutek, niż typowe zajęcia.

Bez wątplenia można stwierdzić, iż polskie biblioteki akademickie realizują swoje zadania dydaktyczne, współpracują ze środowiskiem uczelni, a także popularyzują osiągnięcia nauki zarówno we własnym środowisku jak i poza nim.

Biblioteki promują się za pośrednictwem Internetu, folderów reklamowych, pocztówek, zakładek czy organizując wycieczki dla użytkowników. Natomiast popularyzacja zbiorów i zasobów oparta jest głównie na współorganizowaniu z firmami komercyjnymi oferującymi produkty i usługi biblioteczne spotkań, przygotowywaniu wirtualnych oraz stacjonarnych wystaw o różnorodnej tematyce. Podstawowym kanałem komunikacji pozostaje poczta elektroniczna, choć coraz częściej wykorzystywane są także inne komunikatory np. gadu-gadu.

Książnice akademickie coraz częściej obejmują działalnością dydaktyczną studentów studiów niestacjonarnych, dostrzegając bariery jakie towarzyszą tej grupie użytkowników w korzystaniu z ich zasobów. Biblioteki, które prowadzą zajęcia dla studentów zaocznych przekonują, iż są one potrzebne i popierają pomysł wprowadzenia ich jako obowiązkowych.

Ponadto niezbędna jest współpraca z wydziałami uczelni, gdyż trzeba dotrzeć do wszystkich studentów i przekonać ich o rzeczywistych korzyściach uczestnictwa w zajęciach bibliotecznych. Umiejętność wyszukiwania informacji potrzebna jest nie tylko na studiach ale i w życiu codziennym. Osoba informacyjnie zorientowana potrafi poruszać się w morzu informacji, wydobywać właściwe znaczenie informacji, samodzielnie uczyć się oraz wykorzystywać informacje i technologie informacyjne odpowiedzialnie i etycznie. Jednym ze sposobów wzmocnienia współpracy powinno być wyjście biblioteki poza rzeczywiste mury i zorganizowanie mobilnych stanowisk informacyjnych na terenie kampusu. Obecność w przestrzeni uczelnianej (na wydziałach, na osiedlu akademickim itp.) wpłynie na poprawę komunikacji biblioteki z czytelnikiem, a także ułatwi rozpoznanie niezidentyfikowanych dotychczas oczekiwania rzeczywistych i potencjalnych czytelników.

Optymalnym rozwiązaniem byłyby obowiązkowe zajęcia zaproponowane przez bibliotekarzy, wprowadzone do programu nauczania dla studentów zarówno pierwszego jak i drugiego stopnia studiów oraz dla doktorantów z podstaw informacji naukowej i zasad pisania prac dyplomowych. Zajęcia te powinny być ujęte w programach studiów i oceniane zgodnie z Europejskim Systemem Punktów Kredytowych ECTS.

Kolejnym krokiem innowacyjności i nowoczesności stosowanej w bibliotece może być zakup wyspy w Second Life. Biblioteka widoczna w Second Life może wykorzystać wirtualny świat do prowadzenia działalności dydaktycznej i promocyjnej nieograniczonej terytorialnie czy formalnie, ponieważ dociera do wszystkich obecnych i potencjalnych użytkowników bez względu na to kim są i gdzie się obecnie znajdują.

Idąc za przykładem bibliotek zagranicznych dążyć należy do rozszerzenia oferty dydaktycznej bibliotek o kursy, szkolenia i doskonalenie nie tylko umiejętności wyszukiwawczo-informacyjnych, ale również obsługi popularnych programów komputerowych, serwisów multimedialnych oraz spełnienia innych oczekiwań użytkowników.

Na podstawie zebranych informacji o bibliotekach zagranicznych można wyciągnąć wnioski, że w procesie dwukierunkowej komunikacji biblioteka/bibliotekarz – czytelnik nie występują bariery, charakterystyczne dla polskiego społeczeństwa. Biblioteki te rozszerzają znacznie wachlarz dydaktyczny realizowany zajęć o ciekawe i zróżnicowane propozycje kursów, seminariów, szkoleń na różnych poziomach i skierowanych do różnych grup użytkowników. Szczególne znaczenie ma edukacja z szeroko pojętych nowoczesnych, elektronicznych technik wyszukiwania i zarządzania informacją. Biblioteki te wychodzą krok naprzód i kształcą także absolwentów studiów, kierując się założeniem, że dobre umiejętności wyszukiwania informacji są potrzebne nie tylko na studiach ale i w życiu codziennym. Bezpośredniość kontaktów ma kluczowe znaczenie dla wzajemnych relacji, sukcesu promocji i edukacji czytelniczej.

Podsumowując należy zaznaczyć, że każdy przejaw aktywności biblioteki, zwraca uwagę otoczenia na jej działalność, przypomina wszystkim o jej istnieniu. Podlega ona bowiem wpływowi otoczenia a promocja biblioteki to przystosowanie się do zmieniającego się środowiska użytkowników i nadążanie za potrzebami odbiorców. Ważne w strategii promocyjnej jest także kształtowanie pozytywnego wizerunku biblioteki jako instytucji kształcącej, zorientowanej na użytkownika. Istotny element strategii rozwoju biblioteki, z czym ściśle związane są zasady marketingu i promocji, to ciągły i systematyczny monitoring oraz ewaluacja wszelkich działań. Pozwala to na bieżąco reagować na pojawiające się zmiany w taki sposób, aby nie zatracić idei zaplanowanego rozwoju oraz dopasować się na bieżąco do potrzeb odbiorców. Wszelkie działania dydaktyczne i promocyjne należy prowadzić nieustannie, odpowiednio modyfikując i wykorzystując zdobyte doświadczenia.

Bibliografia

1. Banacka M., Majewska M., Walczak M.: *Pedagogika biblioteczna w społeczeństwie informacyjnym*. Warszawa: CEBID, 2006.

2. Barańska-Malinowska B.: Co i jak promować w bibliotece? Referat wygłoszony na Konferencji Naukowej „Zarządzanie marketingowe biblioteką” zorganizowanej przez Bibliotekę Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu, Wydział Zamiejscowy w Chorzowie, w dniach 17-19 października 2007 r.
3. *Biblioteka Główna Politechniki Częstochowskiej* [online] [dostęp 20.06.2008]. Dostępny w Internecie: <http://www.bg.pcz.czest.pl/start.htm>.
4. *Biblioteka Główna Wojskowej Akademii Technicznej* [online] [dostęp 20.06.2008]. Dostępny w Internecie: <http://www.bg.wat.edu.pl/>.
5. *Biblioteka Politechniki Krakowskiej* [online] [dostęp 20.06.2008]. Dostępny w Internecie: <http://www.biblos.pk.edu.pl/>.
6. *Biblioteka Politechniki Łódzkiej* [online] [dostęp 20.06.2008]. Dostępny w Internecie: <http://bg.p.lodz.pl>.
7. *Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu* [online] [dostęp 20.06.2008]. Dostępny w Internecie: <http://www.bu.uni.torun.pl/>.
8. *Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie* [online] [dostęp 20.06.2008]. Dostępny w Internecie: <http://www.buw.uw.edu.pl/>.
9. *Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu* [online] [dostęp 20.06.2008]. Dostępny w Internecie: <http://www.bu.uni.wroc.pl/>.
10. Budkiewicz E., Mroczek R.: Marketingowa rola wystaw – bibliotekarstwo aktywne, *Bibliotekarz* 1995 nr 11, s. 10-11.
11. Dubkowicz Ł.: Wolny dostęp do zbiorów w Bibliotece Wolnego Uniwersytetu w Berlinie. Biblioteka Uniwersytecka w Berlinie - struktura i rozwój, *Biuletyn EBIB* [online] 2008 nr 5 [dostęp 00.07.2008 r.]. Dostępny w Internecie: <http://www.ebib.info/2008/96/>.
12. *Faculty of Information Sciences University of Tampere* [online] [dostęp 20.06.2008]. Dostępny w Internecie: <http://www.uta.fi/tiedekunnat/inf/inenglish.html>.
13. *Freie Universität Berlin* [online] [dostęp 20.06.2008]. Dostępny w Internecie: <http://www.fu-berlin.de/en/index.html>.
14. Jankowska A. M.: Newest trends in American Academic Libraries. W: *Invited Lecture at the University College Library in Dublin* [online]. Ireland, 2007 [dostęp 20.06.2008]. Dostępny w Internecie: http://www.webpages.uidaho.edu/~majanko/my_presentations.html.
15. Matyjaszczyk G.: Miejsce biblioteki w Second Life, nowej wirtualnej rzeczywistości, *Biuletyn EBIB* [online] 2007 nr 7 [dostęp 20.06.2008]. Dostępny w Internecie: <http://www.ebib.info/2007/88/a.php?matyjaszczyk>.
16. Mierzejewski D.: Ochodek B., *Rola bibliotek w polskim systemie edukacyjnym*. Piła: Państw. Wyż. Szk. Zawod., 2007.
17. Miller M.: Od Library 2.0 do Library 3-D – drugie życie bibliotek, *Biuletyn EBIB* [online] 2008 nr 1 [dostęp 20.06.2008]. Dostępny w Internecie: <http://www.ebib.info/2008/92/a.php?miller>.

18. *National Library of Finland* [online] [dostęp 20.06.2008]. Dostępny w Internecie: <http://www.nationallibrary.fi/>.
19. Nowakowski M., Benicewicz-Miazga A.: Przeczesywanie sieci, *Marketing w Praktyce* 2006 nr 2, s. 25-27.
20. Roźniakowska M., Margas M.: „eBiPol” – Biblioteka Cyfrowa Politechniki Łódzkiej na tle innych inicjatyw bibliotek cyfrowych w kraju od strony technicznej, formalnej i projektowej, *Biuletyn EBIB* [online] 2006 nr 4 [dostęp 20.06.2008]. Dostępny w Internecie: http://www.ebib.info/2006/74/rozniakowska_margas.php.
21. Sójkowska I.: Promocja biblioteki akademickiej. Doświadczenia Biblioteki Głównej Politechniki Łódzkiej. W: *Biblioteki w kulturze i cywilizacji. Materiały konferencyjne*. Poznań: BGPP, 2005, s. 122-134.
22. *University of Ballarat Library: Information services* [online] [dostęp 20.06.2008]. Dostępny w Internecie: <http://ballarat.edu.au/aasp/is/library/services/training/>.
23. *University of Helsinki: Library of Behavioural Sciences* [online] [dostęp 20.06.2008]. Dostępny w Internecie: <http://www.helsinki.fi/behav/kirjasto/english/training/index.htm>.
24. *University of Idaho Library* [online] [dostęp 20.06.2008]. Dostępny w Internecie: <http://www.lib.uidaho.edu/>.
25. *University of Leeds: University Library* [online] [dostęp 20.06.2008]. Dostępny w Internecie: <http://www.leeds.ac.uk/library/>.
26. *Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie* [online] [dostęp 20.06.2008]. Dostępny w Internecie: <http://www.umcs.lublin.pl/>.
27. *Ustawa z dnia 15 grudnia 1951 r. o szkolnictwie wyższym i pracownikach nauki*. Dz.U. 52.6.38.
28. *Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym*. Dz.U. 05.164.1365.

Is combining promotion with didactics a good method to arouse readers interest in a library?

Didactics is very important in scientific libraries activity. It prepares readers to use catalogues and services efficiently and ethically. However, promoting libraries is getting more and more attention. Various methods of promotion along with didactics is becoming more attractive than traditional library classes. Combining promotion with library didactics, by working out and promoting the model of voluntary training and consultation for readers seem to meet the needs and expectations of users and provide real possibilities to educate in specific fields.

The article presents initiatives undertaken within different didactics forms and promotion in both Polish and foreign libraries. The authors try to describe the influence of promotion on didactics and find out the common ground for both, which aims to interest readers in the library.